

- szervezetektől vagy független szakértőktől származó, különböző vállalatok termékeit összehasonlító vagy minőségvizsgáló rövid ismertetések. Ezeket a Grtv. az 1. §-ban megtalálható személyi és tárgyi hatály meghatározásával kellőképpen kizárja a reklám fogalma. Dr. Faludi Gábor, A reklámtörvény felülvizsgálata az Európai Községek Parlamentjének és a Tanácsnak „Az információs társadalomban nyújtott szolgáltatások egyes jogi vonatkozásairól, különösen az elektronikus kereskedelemről” szóló 2000/31/EK irányelve (a továbbiakban „IRE”) alapján. <http://www.szecskay.hu/content05.php#5> [2005. 04. 30].
- 25 Zankl, Wolfgang: E-Commerce-Gesetz, Kommentar und Handbuch. Verlag Österreich, 2003. p. 57.
- 26 A távollévők között kötött szerződésekről szóló 17/1999 (II. 5.) Kormányrendelet 4. § (1). bekezdése alapján a fogyasztónak joga van a szerződéstől a megkötéstől számított nyolc munkanapon belül indokolás nélkül elállni.
- 27 17/1999 (II. 5.) Kormányrendelet a távollévők között kötött szerződésekről, 4. § (2) - (4): Az elállási jog attól a naptól kezdve gyakorolható, amikor a fogyasztó az árut átvette, illetve amikor a szolgáltatásról a szerződést megkötötte. A 30 napos határidőt mindenképpen, a 8 napos határidőt akkor kell ezen időponttól fogva

- számolni, ha a szolgáltató eleget tett a 3. § szerinti tájékoztatási kötelezettségnek. A 8 napos határidő egyébként akkor kezdődik (a maximális 3 hónapon belül), mihelyest a szolgáltató az utóbb nevezett kötelezettségének eleget tett.
- 28 Szerepet játszhat az általános szerződési feltételek nyelve, hiszen nem feltétlenül várható el egy magyar anyanyelvű igénybevevőtől, hogy a nem magyar nyelvű feltételeket megértse. Nem tudja tehát őket megismerni, ha kizárólag egy általa nem beszélt nyelven hozzáférhetők.
- 29 Az általános szerződési feltételek tartalmát illetően is a Ptk. szabályai, különösen a 209. – 209/D. §-ok az irányadók.
- 30 Az új cím: „A szolgáltató és a közvetítő szolgáltató felelőssége”.
- 31 Az Internet-használók aránya a 15 éves és idősebb népesség körében Magyarországon 2001-ben 17%, 2002-ben 21%, 2003-ban 25% volt, míg az Európai Unió átlag 2002-ben 57% volt. Magyar Informatikai és Hírközlési Minisztérium: A magyarországi információs társadalom az Európai Unióhoz történő csatlakozás előestéjén: helyzetkép és stratégiai célok. Letölthető: <http://www.ihm.gov.hu/strategia> [2005. 5. 4].
- 32 Az Ektv. 15/A. §-a megfelelő jogi alapot biztosít ehhez.

GYENGE ANIKÓ

A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről – különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására¹

Bevezetés

Az Európai Parlament és a Tanács 2001. szeptember 27-én elfogadott, az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról szóló irányelvnek implementációs határideje Magyarország számára 2006. január 1-je.² Az irányelv által kínált szabályozási lehetőségek ugyan jórészt egybeesnek a műalkotások adásvétele után a szerzőnek juttatandó részesedésre vonatkozó hatályos magyar szabályozással (és így remélhetőleg más érzékeny szerzői jogi kérdésekhez képest csak kisebb indulatokat fog kelteni a jogharmonizációs célú törvénymódosítás), ennek kapcsán mégis számos olyan kérdés újragondolására nyílik lehetőség, amelynek eredménye sem az elmélet, sem a gyakorlat szempontjából nem lehet közömbös. A jelen írásnak nem ambíciója alternatív szabályozási modell kidolgozása, nem kíván állást foglalni az Irányelv által lehetővé tett szabályozási megoldások között sem, ugyanakkor fel kíván vetni olyan kérdéseket, amelyeket érdemes – az Irányelvet csak „ugrópontnak” használva – a teljes szerzői

jogi szabályozás rendszerében vizsgálódva átgondolni.³

A követő jog a nemzetközi és az európai közösségi szerzői jogi szabályozásban

I. A Berni Uniói Egyezmény és a TRIPS-Megállapodás

A nemzetközi szerzői jogban először az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló, 1886. szeptember 9-i Berni Egyezménynek⁴ a Brüsszelben, 1948. június 26-án aláírt szövegében szerepelt a 14ter cikk, amely a tagállamok számára ugyan nem tette kötelezővé a követő jogi szabályozás bevezetését, de ajánlotta azt.

Abból fakadóan, hogy a BUE említett cikke csak ajánlja a tagállamok számára a követő jog bevezetését, a részes államoknak egyaránt lehetősége nyílt arra, hogy garantálják a szerzőiknek a követő jogot, és arra is, hogy ezt mellőzzék a jogrendszerükben. Ez a megoldás generálta azt a helyzetet, hogy ugyan számos – a szerzőit jobban védeni kívánó – ország bevezette a jogintézményt, sok olyan maradt azonban (így például az

Európai Unióban Nagy-Britannia, Írország, Ausztria és Hollandia, az EGT-államok közül Lichtenstein és Svájc, továbbá Kalifornia kivételével az USA valamennyi állama), amely nem honosította meg jogrendszerében a követő jogot. Érdemes megjegyezni, hogy máig – részben nyilván a követő jogi szabályozás hiánya miatt – ezekben az országokban a legintenzívebb a műkincs- (és ezen belül műalkotás)piaci tevékenység.

Az opcionális jelleg mellett további sajátossága a BUE követő jogi szabályának az, hogy a nemzetközi szerzői jogban (így a BUE-ban is⁵) általánosan érvényesülő nemzeti elbánás elvétől eltérően megengedi, hogy más tagállam állampolgárságával rendelkező szerző a követő jogi védelmet csak akkor követelhesse,

ha a hazai joga ilyen védelemnek teret enged, és csak annyiban, amennyiben annak az országnak a joga, ahol a védelmet igényli, ezt lehetővé teszi.⁶ Azaz a BUE az anyagi viszonyosság fennállásához köti a külföldi szerzők számára a követőjog érvényesítésének lehetőségét olyan ország-

A nemzetközi szerzői jogban először az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezménynek a Brüsszelben, 1948. június 26-án aláírt szövegében szerepelt az a rendelkezés, amely a tagállamok számára ugyan nem tette kötelezővé a követő jogi szabályozás bevezetését, de ajánlotta azt.

ban, amely a saját állampolgárai számára biztosítja az ilyen jellegű védelmet. A GATT keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakeshi

A szerző 2003 óta az Igazságügyi Minisztérium Európai Uniói Ügyek Főosztályának jogásza, illetve 2004-től az MTA Jogtudományi Intézete Infokommunikációs Jogi Centrumának kutatója. Jelenleg az ELTE ÁJK első éves PhD-hallgatója.

Egyezmény mellékletét képező, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás⁷ tagjainak állampolgári tekintetében a TRIPS-Megállapodás 9. cikkének kapcsolószabálya alapján szintén a BUE 1-21. cikkének (és köztük a követő jogi 14ter cikknek) a szabályai érvényesülnek. Azaz a TRIPS-Megállapodás tagjai elismerik a maguk tekintetében a BUE szabályait, ugyanakkor ez a követő jog vonatkozásában nem bír különösebb jelentőséggel, hiszen továbbra is csak azt ismerik el, hogy ez egy bevezethető jogintézmény (ami egyébként nemzetközi egyezmény nélkül is megtehető lenne). Egyedül a viszonyosság jelent különös kötelezettséget azon országok számára, amelyek nem voltak korábban BUE-tagok, de ismerték a követő jog intézményét.⁸ Mindenesetre megállapítható, hogy az opcionális és az anyagi viszonyosság engedékeny követelménye komoly mértékű eltéréseket eredményez a BUE-ra épülő nemzeti szabályozásokban, ami ritkának mondható egy több nemzetközi szerződés által is érintett tárgykörben.⁹

II. Az Irányelv elfogadásához vezető út

1. Anyagi viszonyosság

A nemzetközi szerzői jogba már a BUE elfogadásakor bevezetett, belföldiekkel azonos elbánás elve kívánta áthidalni azt a – szerzői jogi rezsimek territorialitásából származó – problémát, hogy a szerzői alkotásokat a szerzői jog csak a szerzők állampolgársága szerinti államban védte, és nem részesültek oltalomban külföldön. A belföldiekkel azonos elbánás általános elve alóli egyik kivételt viszont a BUE éppen a követő jogban konstituálta, amikor anyagi viszonyossághoz kötötte a követő jog biztosításának kötelezettségét a külföldi szerzők számára.

Az anyagi viszonyosság követelményéből az következik, hogy a BUE-ban részes ország állampolgára az egyezmény alapján csak abban az esetben tudja külföldön érvényesíteni a követő jogi igényét, ha ez mind a saját, mind az igényérvényesítés államában létezik.

Az Európai Uniónak valamennyi jelenlegi tagállama részese a BUE-nak, viszont a követő jogot nem mindegyik ismeri. Ebből következően kizárólag a viszonyossági szabály alkalmazásával olyan tagállamokban, ahol a szerzői jogi szabályozás ismeri a követő jog intézményét, előfordulhatna, hogy az állampolgárságuk miatt eltérően kezelnék azokat a külföldi szerzőket, akiknek a saját állama viszont nem biztosítja az ilyen védelmet, azokhoz a szerzőkhöz viszonyítva, akiknek járna a védelem, mivel a saját országuk is garantálja ezt. (Értelemszerűen ez nem

merül fel olyan országokban, ahol a belső jog nem ismeri a jogintézményt: ezekben az országokban mind a saját, mind a külföldi állampolgárságú szerzők követő jogi védelem nélkül maradnak, megkülönböztetés tehát nem történik.)

A helyzetnek a közös piacra gyakorolt torzító hatását először 1977-ben ismerte fel a Közösség, amikor a Tanács egy közleményben bejelentette a követő jog harmonizálására célzó irányelv kiadásának szándékát.¹⁰ Ahhoz azonban, hogy az Irányelv végül az EKSZ 251. cikkében meghatározott, a belső piaci szabályok alkotására alkalmazandó együttműködési eljárásban 2001-ben elfogadásra kerüljön, a Bizottság és a Tanács elszántsága, valamint a szövegben számos kivételi szabály elhelyezése mellett¹¹ szükség volt az Európai Közösségek Bírósága gyakorlatának fejlődésére is, ugyanis sokáig a követő jogot nem ismerő államok meghíúsították az elfogadást.¹²

2. Diszkrimináció-tilalom

Az Európai Közösséget létrehozó szerződés¹³ 12. cikke tiltja az állampolgárság alapján történő bármely megkülönböztetést, amelyre hivatkozva az Európai Közösségek Bírósága¹⁴ két szerzői jogi tárgyú ítéletében „írta felül” a nemzetközi szerzői jogi védelmi rendszer szinte minden viszonyosságra épülő elemét (a kivétel éppen a követő jogi szabály volt).

A *Phil Collins* döntésben¹⁵ az énekes amerikai koncertjének engedély nélkül készült felvételét terjesztették Németországban, a döntés iker-esetében pedig *Cliff Richard* régi felvételeit terjesztették a jogosult *EMI Electrola* engedélye nélkül ugyanitt. Az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók és műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961-ben, Rómában aláírt egyezményre¹⁶ hiába hivatkoztak a jogosultak, a német bíróság elutasította a két előadó igényét, mivel *Phil Collins*nak a belföldiekkel azonos elbánás csak abban az esetben járt volna, ha az USA tagja a Római Egyezménynek. *Cliff Richard* esetében pedig azzal tagadta meg a német bíróság a védelmet, hogy a Római Egyezménynek nincs visszaható hatálya, márpedig a vitatott felvételeket még annak hatályba lépése előtt készítették. A megkülönböztetett bánásmódra egyébként a német szerzői jogi törvény akkor hatályos 96. §-ának (1) bekezdése és a 125. §-ának (1) bekezdése is okot adott, mivel eszerint az előadóművészek Németországban csak akkor élveznek teljes körű védelmet, ha német állampolgárok (függetlenül az előadás helyétől). Abban az esetben viszont, ha az előadó külföldi,

csak abban az esetben jár neki a védelem, ha az előadás Németországban történt. Az EuB nem tartotta indokolhatónak a védelem elutasítását egyik esetben sem, mondván, hogy az EKSZ 12. cikke azt követeli, hogy a tagállamok a közösségi jog által rendezett kérdésekben a saját állampolgárukkal teljesen azonos elbánásban részesítsenek minden személyt. Így nem lehetséges az, hogy azzal a feltétellel biztosítsanak, illetve ne biztosítsanak kizárólagos jogot valakinek, hogy az az adott tagállam állampolgára vagy sem.

A *Puccini II.* ügyben¹⁷ a BUE védelmi időre vonatkozó viszonyossági szabálya kérdőjeleződött meg. Ez azért lett előzetes döntés iránti kérelem tárgya, mert

Németországban *Puccini*-t az olasz törvény alapján biztosított, a németnél rövidebb védelmi idő alapján már nem védte a szerzői jog, míg a hasonló időpontban meghalt francia, angol szerzőknek járt a védelem. Érdekesége volt az ügynek, hogy noha az EKSZ jóval *Puccini* halála után lépett hatályba, de *Puccini* örökösének a *post mortem auctoris* védelem miatt az EKSZ hatályba lépésekor még nem merült ki a jogérvényesítési lehetősége. A Bíróság a *Phil Collins* esethez hasonlóan itt is megállapította a diszkriminációtilalom megsértését – szintén a BUE egyértelmű viszonyossági gyakorlata ellenében.

Az EKSZ diszkriminációt tiltó cikkelye alapján kialakult gyakorlat szerint megengedett a különbségtétel, ha a megkülönböztetés objektív kritériumokon és objektíven igazolható tényeken nyugszik. Nyílt diszkriminációnak minősül, ha megállapításához nincs szükség egyéb feltétel vizsgálatára és közvetett a megkülönböztetés akkor, ha ugyan látszólag objektív kritériumokon nyugszik, ám eredményét tekintve a különböző államok polgárai közti indokolatlan különbségtételt valósít meg.

Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a BUE és a Római Egyezmény célja a két kivételi szabály alkotásával nem a negatív megkülönböztetés vagy az indokolatlanul eltérő bánásmód megengedése volt. A különleges szabályozás sokkal inkább arra a jogpolitikai megfontolásra vezethető vissza, hogy így próbálták ösztönözni a tagállamokat a magasabb védelmi színvonal garantálására, ami saját polgáraik erősebb külföldi védelmét is maga után vonja. (Más kérdés, hogy a tagállamok szabályozási hajlandóságát végül nem sikerült a kívánt mértékben fokozni.)

A *Phil Collins* döntést vitató szakirodalmi álláspont¹⁸ szerint a BUE és a Római egyezmény anyagi viszonyossági szabályai objektív kritériumokon és objektíven igazolható ténye-

Az Európai Bíróság esetjoga alapján ma az Európai Unió tagállamai viszonylatában már nem tud érvényesülni a nemzetközi szerzői jogi szabályozás egyetlen viszonyossági szabálya sem.

ken nyugszanak. Továbbá a rejtett diszkrimináció megállapításának lehetősége sem áll fenn, mivel a különbségtétel indoka éppen a magasabb védelmi szint generalása.

Bár követő jogi eset nem került az EuB elé, a *Phil Collins* és a *Puccini II.* döntések logikája mentén haladva nem maradhat vitás, hogy olyan tagállam esetében, amely a maga szerzői számára biztosítja a követő jogot, más tagállamok állampolgárai számára viszont csak a viszonyosság fennforgása esetén garantálja ugyanezt, az EuB a fentiekhez hasonló tartalmú ítéletet hozott volna.

Az EuB esetjoga alapján tehát ma az Európai Unió tagállamai viszonylatában már nem tud érvényesülni a nemzetközi szerzői jogi szabályozás egyetlen viszonyossági szabálya sem. Jogharmonizáció nélkül azonban egyes tagállamok, amelyekben a belső jog ismeri a követő jog jogintézményét, úgy tarthatják tiszteletben a viszonyosságot felülíró diszkriminációtilalmat, hogy minden külföldi, az Európai Unióhoz tartozó ország állampolgára számára biztosítják a követő jogot, míg mások úgy, hogy senkinek sem teszik lehetővé az ilyen jellegű igényérvényesítést. Ennek a – diszkriminációtilalomnak ugyan megfelelő, de méltányosnak egyáltalán nem nevezhető – helyzetnek vet véget az irányelvi harmonizáció.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a Közösségen belüli teljes harmonizáció sem akadályozza meg azt, hogy a Közösségen kívüli BUE- és TRIPS-tagállamok továbbra is tartózkodjanak a követő jog bevezetésétől. Az ebből eredő következmények (a műtárgypiacnak a követő jogot nem ismerő országokba való áthelyeződésének) kiküszöbölése érdekében a Közösség kiterjedt tárgyalásokat folytat nemzetközi szinten is (elsősorban Svájjal és Kalifornia kivételével valamennyi USA-tagállammal) a követő jog minél szélesebb körű bevezetése céljából, illetve célul tűzte ki a BUE szabályának kötelezővé tételét.¹⁹

III. A követő jog bevezetése a magyar szerzői jogba

A magyar szerzői jogba a követő jog jogintézménye a BUE-ban való megjelenést követő, első nagy szerzői jogi jogalkotási lépés megtevésekor, a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény²⁰ elfogadásakor még nem került be. Ennek okát a korbeli szakirodalom abban látja, hogy a hatvanas években az egyetlen, műtárgyak kereskedelmével jogszerűen foglalkozó intézmény, a Bizományi Áruház minimális ilyen tárgyú forgalmat bonyolított, a magánosok közti ügyletek pedig ellenőrizhetetlenek voltak. 1978-ra azonban jól érzékelhetően megnőtt a Bizományi Áruház ilyen tárgyú forgalma,²¹ így a jogalkotó tíz év elteltével

mégis a bevezetés mellett döntött: erre a régi Sztj.-t kiegészítő 1978. évi 27. törvényerejű rendelet 3. §-ával került sor.²²

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény²³ 70. §-a lényegét tekintve nem sokat változtatott a szabályozáson, amikor kimondta, hogy eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás tulajdonjogának kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet közreműködésével történő átruházásakor szerzői díjat kell fizetni. E rendelkezést csak az alkotás tulajdonjogának a szerző részéről történő, első átruházását követően kell alkalmazni. Eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotásnak minősül a festmény, a rajz, a sorszámmal és a szerző kézjegyével ellátott sokszorosított képgrafika és iparművészeti alkotás, valamint a szobrászati alkotás és a gobelin. A szerzői díj a vevőt terheli. Mértéke az általános forgalmi adót nem tartalmazó vételár öt százaléka. A díj beszedéséért és átutalásáért a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet felel. A muzeális intézmény és a muzeális közgyűjtemény mentes a díjfizetési kötelezettség alól. A szerzői díjat a képzőművészeti és iparművészeti alkotásokra vonatkozó szerzői jogok közös kezelését végző szervezethez kell átutalni. A közös jogkezelő szervezet a hozzá befolyt szerzői díjat az alkotás szerzőjének vagy jogutódjának fizeti ki. A gazdálkodó szervezet a szerzői díjat negyedévenként – a negyedévet követő hónap 20. napjáig – köteles átutalni a közös jogkezelő szervezethez. Az átutaláskor közölni kell a szerző nevét – vagy azt, hogy a szerző nevét a művön nem tüntették fel –, valamint a mű címét, technikáját és művenként a díj összegét.

Követő jog *de lege lata* és *de lege ferenda*

Annak ellenére, hogy a hatályos magyar követő jogi szabályozás az Irányelvnek is megfelelően kielégítő részletességgel szabályozza a kérdéskört, ez mégis több ponton nehezen értelmezhető és elavultnak is mondható. Ezek kiküszöbölése mellett az Irányelv implementációjakor érdemes egyes a törvényben fellelhető következetlenségek, terminológiai bizonytalanságok kiigazítását is megcélozni.

Az alábbiakban a tanulmány – csupán jelezve a fenti problémákat – a követő jog közvetlen és közvetett tárgyával, a jogosultak és a

kötelezettek körének meghatározásával, a díj mértékének a magyar piachoz igazíthatóságával foglalkozik. Utolsó részeiben a jogharmonizációval nem érintett, de a követő jogi szabályozás alkalmazásának szempontjából nem érdektelen kérdést vizsgál: a kollíziós normák alkalmazhatóságát.

A követő jogi díj a szerzői jog rendszerében

A követő jog rendszertani besorolásával igen kevés forrás foglalkozik. BATA JÁNOS a követő jogot a mű nyilvánosságához való eljuttatása (terjesztése) egyik esetének tekinti, ahol ugyan jelentős mértékben leszűkül a nyilvánosság, de ezt kompenzálhatja a többszöri eladás, ami által szélesebb körben válik megismerhetővé a mű.²⁴

Jelenleg az Sztj. nem az „általános részében”, a minden műtípusra vonatkozó szabályok között rendelkezik a követő jogról, hanem az egyes műfajokra vonatkozó speciális szabályokat tartalmazó Második részben. Ez azonban nem mond ellent annak, hogy a speciális követő jog és az általános terjesztési jog közt szoros kapcsolat mutatható ki. A terjesztési jog gyakorlása az Sztj. 23. §-ának (2) bekezdése szerint megvalósulhat adásvétellel is. Ugyanakkor a törvény

jogkimerülési szabálya alapján a műpéldány első tulajdonátruházását követően a szerző már nem gyakorolhatja az engedélyezési jogát. A törvény azonban csak az engedélyezési jog további gyakorlását zárja ki és nem vonatkozik az engedélyezési jog nélküli díjigényekre.

Az Irányelv (1) preambulum-bekezdése és 1. cikkének (1) bekezdése szerint a követő jog átruházhatatlan, elidegeníthetetlen szerzői jogosultság, és előzetesen sem lehet róla lemondani.²⁵ (Elidegenítésen a jogosultság átruházását, lemondáson a jogosultság egyoldalú nyilatkozattal való megszüntetését kell érteni.)

A követő jog az Sztj. rendszerében a szerzői vagyoni jogok része, de nem kizárólagos, engedélyezési típusú jogként, hanem díjigényként érvényesíthető. Az Sztj. 9. §-ának (3) bekezdése szerint a vagyoni jogok – a (4)-(6) bekezdésében foglaltak kivételével – nem ruházhatók át, egyéb polgári jogi úton sem szállhatnak át és azokról lemondani sem lehet.

Tekintettel a fent idézett szabályra, a műveknek a forgalomban való részvételét

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény lényegét tekintve nem sokat változtatott a korábbi szabályozáson, amikor kimondta, hogy eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás tulajdonjogának kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet közreműködésével történő átruházásakor szerzői díjat kell fizetni; e rendelkezést csak az alkotás tulajdonjogának a szerző részéről történő, első átruházását követően kell alkalmazni.

a felhasználásnak a szerző által történő engedélyezése útján lehet biztosítani. Az Sztj. 16. § (1) bekezdése alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. Ugyanez a bekezdés meghatározza a jogok gyakorlásának alapvető módját is: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető. Ilyen eltérő rendelkezésnek minősül többek között a 16. § (5) bekezdése, amelynek alapján a törvényben meghatározott esetekben a mű felhasználásáért megfelelő díjazás illeti meg a szerzőt anélkül, hogy a felhasználás engedélyezésére kizárólagos joga volna. A törvény kizárhatja az ilyen díjazásról való lemondás jogát; a szerzői ilyen rendelkezés hiányában is csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le a díjazásról.

Abból a fordulatból, hogy a törvény kizárhatja az ilyen díjazásról való lemondás jogát, a *contrario* következik, hogy a díjigényekről való lemondás tekintetében nem a 9. § (3) bekezdésében rögzített szabály érvényes, miszerint a vagyoni jogokról nem lehet lemondani, hanem éppen ellenkezőleg: a vagyoni jogok díjigényként való gyakorolhatósága esetében a főszabály az, hogy ezekről le lehet mondani, amitől azonban a törvény egyes esetekben eltérést engedhet, vagyis kizárhatja a lemondást. Az egyetlen olyan díjigény a jelenlegi szabályozásban, amelyet közös jogkezelésben érvényesítenek és az Sztj. nem zárja ki kifejezetten a róla való lemondást, a követő jog. Mivel a 16. § (5) bekezdése csak a lemondás jogára vonatkozik, ezért értelemszerűen a díjigények az átruházhatóság és a jog átszállásának egyéb módjai tekintetében a kizárólagos vagyoni jogok sorsát osztják: a 9. § (3) bekezdése alapján ezek is átruházhatatlanok és más módon sem szállnak át.

Figyelembe véve azonban, hogy a követő jogra vonatkozóan jelenleg az Sztj. nem tartalmaz a díjazásról való lemondás jogának kizárására vonatkozó szabályt, az Irányelvvel (és ezen felül a BUE-val) való összhang megteremtése érdekében szükséges lesz ennek a kifejezett kimondása.

A követő jog közvetlen tárgyai: a képzőművészeti és más alkotások

Az Irányelv 2. cikkének (1) bekezdése szerint a követő jog tárgyai a vizuális művészet síkban vagy térben (plasztikusan) kifejezett alkotásai. Míg az angol (*works of graphic or plastic art*) és a francia fogalomból (*oeuvres d'art graphique ou plastique*) csak az derül ki, hogy a két- és háromdimenziós

alkotások is beletartoznak a körbe, a német fogalom (*Werke der bildenden Künste*) etekintetben egyáltalán nem differenciál: csak annyit mond, hogy a képzőművészeti alkotásokat kell a körbe tartozónak tekinteni (ez a szóhasználat független attól, hogy két- vagy háromdimenziós-e az alkotás). A képzőművészeti alkotások példálódzó felsorolásában²⁶ ugyanakkor nem csak a szűk értelemben vett képzőművészeti alkotások szerepelnek (gobelin, kerámia, üvegtárgy). Értelmezési zavart okozhat, ha ezt az utóbbi három alkotást iparművészeti/alkalmazott művészeti alkotásnak tekintjük, ugyanis ebben az esetben a szöveg szigorúan jogi megközelítéssel úgy is értelmezhető lenne, hogy az Irányelv a képzőművészeti alkotás fogalmába beletartozónak tekinti az iparművészeti/alkalmazott művészeti alkotásokat, tehát ezekre is kiterjed az Irányelv hatálya, a díjfizetési kötelezettség. (Tekintettel arra, hogy kifejezetten csak a német és a portugál szerzői jogi szabályozás zárja ki a követő jog alkalmazását az iparművészeti alkotásokra, a francia szakirodalom erősen megosztott a kérdésben, a dán, finn és svéd szerzői jogi szabályozás pedig csak az egy példányos iparművészeti alkotásokra terjeszti ki a díjigényt, legalább ezekben a tagállamokban igencsak fontos lehet annak a kérdésnek az eldöntése, hogy az Irányelv keletkeztet-e egyáltalán harmonizációs kötelezettséget az iparművészeti alkotások tekintetében is, vagy sem.²⁷)

Az Irányelv szövegének egyes történeti változataiból kiindulva az előbbtől eltérő (és talán a fentebb felsorolt tagállamok számára kedvezőbb) következtetés is levonható. Az Irányelv 1996-os és 1998-as szövegtervezetei ugyanis még egy olyan (15) preambulumbekendést tartalmaztak, amelyek az iparművészeti/alkalmazott művészeti alkotásokat kifejezetten kizárták a követő jogi harmonizáció köréből.²⁸ Ugyanakkor azonban mindkét tervezet példálódzó felsorolásában szerepelt a gobelin, a kerámia, és az üvegtárgy. Ebből viszont az következik, hogy a közösségi jogalkotó sohasem iparművészeti/alkalmazott művészeti, hanem képzőművészeti alkotásnak tekintette a gobelint, kerámiát és üvegtárgyat. A (15) preambulumbekendés tartalmának megtartása pedig ugyan egyértelművé tette volna, hogy az iparművészeti alkotások nem tartoznak az Irányelv hatálya alá. Ugyanakkor azonban, ha a tervezetek elemzése nyomán elfogadjuk, hogy a gobelin, kerámia és üvegtárgy képzőművészeti alkotásnak

minősül az Irányelv alkalmazásában, akkor nincs is szükség az iparművészeti alkotások kifejezett kizárására, mivel az erről való hallgatás önmagában is azt jelenti, hogy ezek nem tartoznak az Irányelv tárgyi hatálya alá. Ez azonban természetesen nem zárja ki azt, hogy a tagállamok saját hatáskörükben akár ezekre az alkotásokra is kiterjesszék a díjigényt.²⁹

Tekintettel arra, hogy a magyar követő jogi szabályozás hagyományosan kiterjed az iparművészeti alkotások körére is, a tagállami kompetenciával élve célszerű a törvény módosításakor is megtartani ezt a szabályt.³⁰ Tekintettel arra, hogy a magyar

követő jogi szabályozás hagyományosan kiterjed az iparművészeti alkotások körére is, a tagállami kompetenciával élve célszerű a törvény módosításakor is megtartani ezt a szabályt.

Az Irányelv kizárólag az eredeti képzőművészeti alkotások után biztosítja a

követő jogot. A 2. cikk (2) bekezdése viszont egy igen tág eredetiség-fogalmat ad, igazodva a modern alkotótechnikákhoz is. Ennek értelmében azok az alkotások minősülnek eredetinek, amelyeket korlátozott számban maga a művész készített, vagy az ő irányítása alatt készítettek. A hivatkozott szabály egy nem különösebben egyértelműen megfogalmazott vélelmet is felállít,³¹ valójában azt mondva ki, hogyha a műpéldány sorszámmal vagy kézjeggyel, illetve más módon jóváhagyásra került, akkor azt a műpéldányt eredetinek kell tekinteni.³² (Ez persze nem zárja ki azt, hogy a szerző negatív módon éljen a névfeltüntetés jogával, azaz ne jelölje meg az alkotást – ettől függetlenül az még minősülhet eredetinek.) Itt mindenképp érdemes megvizsgálni, hogy milyen viszonyban áll a műpéldány eredetiségének feltétele a mű szerzői jogi védelmének előfeltételét jelentő, az Sztj. 1. §-ának (3) bekezdésében foglalt, szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jelleg követelményével. Ezt a kérdést különösen az teszi érdekessé, hogy a képzőművészeti alkotások azok a művek, amelyek esetében az eredeti műpéldány, amelyben a mű legteljesebb valójában testet ölt, nagyobb jelentőséggel bír, mint például az irodalmi művek esetében, ahol valamennyi műpéldány teljes egészében tudja reprezentálni a művet. Ebből fakadóan az eredeti képzőművészeti alkotások piaci értéke is ennek az egyetlen műpéldánynak az értékével azonos, míg a más típusú alkotások esetében a piacon megjelenő valamennyi műpéldány árának összessége adja a mű piaci értékét. Mindemellett azonban hang-

Mivel a követő jog esetében az Sztj. nem tartalmaz a díjazásról való lemondás jogának kizárására vonatkozó szabályt, az Irányelvvel (és ezen felül a BUE-val) való összhang megteremtése érdekében szükséges lesz ennek a kifejezett kimondása.

súlyozni kell, hogy egyetlen műpéldány sem azonos magával a művel.

A szerzői jogi védelem feltétele az, hogy az alkotás minden addigitól megkülönböztethető, a szerző egyéniségéből fakadó, azzal közvetlenül összekapcsolható, egyedi, megismételhetetlen legyen.³³ Ez a feltételrendszer elsősorban a szolgálai másolást, a túlnyomórészt mások teljesítményére épülő, egyéniséget nem hordozó anyagokat kívánja kizárni a védelemből. Az Irányelvben foglalt, a műpéldányaival szemben támasztott eredetiségkövetelmény objektíven határozza meg a szerzőtől való közvetlen származás tényét, vagyis csak azokat a műpéldányokat kívánja kizárni a követő jogi díjigényből, amelyek nem a szerzőben vagy az irányításával lezajlott alkotófolyamat közvetlen eredményeként jöttek létre.

A követő jogi díjigény megalkapozásához a kétfajta eredetiségnek kumulatíván kell fennállnia. A kettő éppen a fent említett egypéldányos jelleg miatt nehezen is választható el egymástól: abban az esetben, ha a mű az egyéni-eredeti jelleg követelményének teljesítésével szerzői jogi védelem alatt áll, annak az eredeti műpéldányát megilleti a

Az Irányelvben foglalt, a műpéldányaival szemben támasztott eredetiségkövetelmény objektíven határozza meg a szerzőtől való közvetlen származás tényét, vagyis csak azokat a műpéldányokat kívánja kizárni a követő jogi díjigényből, amelyek nem a szerzőben vagy az irányításával lezajlott alkotófolyamat közvetlen eredményeként jöttek létre.

követő jog is. (Nyilvánvalóan léteznek viszont nem eredeti műpéldányok – például reprodukciók –, amelyek után nem jár követő jogi díj.) Ahogy ha valamely alkotás után követő jogi díjigény érvényesíthető, akkor az biztosan szerzői jogi védelem alatt is áll.

Más megközelítésben az Irányelv eredetiségfeltétele ki is bővíti az Szt. hivatkozott szabályának tartalmát: ugyanis relativizálja az alkotó folyamat (védelemre érdemesnek minősülő) egyszeri, megismételhetetlen jellegét azzal, hogy akár több műpéldányt is eredeti műpéldánynak tekint, vagyis a szerző döntését akceptálva akár több műpéldányt is úgy tekint, mintha azok egyetlenként és elsőként kerültek volna ki a szerző keze alól. Ilyen esetben mindegyik műpéldány úgy tekintendő, mint amelyben a legteljesebb mértékben testesül meg a mű maga. Tehát adott esetben több műpéldányt is úgy kell tekinteni, mintha az a mű egyetlen műpéldánya lenne.

A követő jog közvetett tárgya: a díjfizetés alá eső ügyletek

Az Irányelv 1. cikkének (1) és (2) bekezdése alapján követő jog tárgyát képezi az alkotás tulajdonjogának minden, a szerzőtől kiinduló (vagyis az első) átruházását követő újbóli át-

ruházása (*resale, Weiterveräußerung, actes de revente*), amelyben a műalkotás-piac hivatásos képviselője közreműködik.³⁴

Az Irányelv magát a követő jogot úgy definiálja, mint amely jog alapján az alkotásnak a szerző általi első eladását követő minden további eladásából származó eladási árból a szerző részesedésre jogosult. Az „eladási ár” kifejezés használatából lehet következtetni arra, hogy az ingyenes ügyletek (pl. ajándékozás) eleve mentesülnek a díjfizetési kötelezettség alól, de a visszerhes tulajdonátruházásra irányuló bármely ügylet (adásvétel, csere, illetve egyéb, a Ptk.-ban nem nevesített, visszerhes tulajdonátruházást eredményező ügylet) megalapozza a díjigényt.

Bár a magánszemélyek közti ügyletek egyértelműen ki vannak zárva a díjigényből, az Irányelvben nem lehet definíciót találni

a kötelezettek személyi körére, a műalkotás-piac hivatásos képviselőjének (*art market professionals, Vertreter des Kunstmarkts, professionnels du marché de l'art*) fogalmára. Mindenképp ide tartoznak az 1. cikk (2) bekezdésében csak példálódzva említett aukciós házak, művészeti galériák és általában műkereskedők, illetve egyes

ügyleteik tekintetében a (18) preambulumbekkezdés alapján a múzeumok.

[Az Irányelv rendelkező része semmilyen rendelkezést nem tartalmaz a múzeumok tekintetében, amiből akár az a következtetés is levonható lenne, hogy itt nincs valós harmonizációs kötelezettség. A (18) preambulumbekkezdés szerint, ha a nyilvánosság számára hozzáférhető, non-profit jelleggel működő múzeumok vásárolnak műalkotást, ezek az ügyletek kivételt képeznek a díjfizetési kötelezettség alól abban az esetben, ha az eladó magánszemély. A kivételi szabályozás indoka a múzeumok közérdekű gyűjtőtevékenységének elősegítése. Ez a kivétel azonban nem terjed ki azokra az esetekre, amikor a múzeum – a műtárgypiac hivatásos képviselőjeként eljárva – eladja az alkotást, illetve közvetítőként működik közre az ügyletben. Ilyen esetekben ugyanis nem áll fenn olyan közérdek, amely indokolná, hogy a szerző vagy más jogosult ne részesedjen az árból.]³⁵

Itt kell megjegyezni, hogy az Szt. ma hatályos szövegében a kötelezetti kör megjelölésére használt „kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet” fordulat lehetőséget ad olyan tág értelmezésre is, amelybe nem csak a képzőművészeti alkotások kereskedelmével hivatásszerűen vagy rendszeresen foglalkozó

személyek tartozhatnak bele, tekintve, hogy a törvény nem a műalkotások kereskedelmével foglalkozó gazdálkodó szervezetről beszél. (Ezen a helyzeten az Indokolás sem segít, mivel csak egy értelmezési lehetőséget jelöl meg,³⁶ viszont kizárólagosan a két szövegből együttesen sem állapítható meg, hogy ki lehet fizetésre kötelezett személy.) Ebből viszont az következik, hogy akár egy olyan ügylet is, amelyben két bank között zajlik egy képesti adásvétele, a díjfizetési kötelezettség alá eshet. Az Szt. ma hatályos szövegében a kötelezetti kör megjelölésére használt „kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet” fordulat lehetőséget ad olyan tág értelmezésre is, amelybe nem csak a képzőművészeti alkotások kereskedelmével hivatásszerűen vagy rendszeresen foglalkozó személyek tartozhatnak bele, tekintve, hogy a törvény nem a műalkotások kereskedelmével foglalkozó gazdálkodó szervezetről beszél.

A gyakorlatban a törvény által kínálnál jóval szűkebb értelmezés vált elfogadottá. Ez egyértelműen azt mutatja, hogy csak a műkereskedelemmel üzletszerűen foglalkozó szervezetek a kötelezettjei a díjnak. Az érintett közös jogkezelő szervezet, a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület Felosztási szabályzatának 14.1. pontja szerint a társaság „felkutatja, felszólítja és szükség szerint jogi eljárás keretében kötelezti az eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotások kereskedelmével foglalkozó gazdálkodó szervezeteket a jogszabályban előírt fizetési és adatszolgáltatási kötelezettségük teljesítésére.” Ezt a szűkebb értelmezést le lehet vezetni az Szt. 70. § (6) bekezdéséből is, amely a közös jogkezelő szervezet felé negyedévenkénti elszámolást ír elő. Ez a kötelezettség nyilván különös lenne az egyedi-eseti ügyletek lebonyolításánál.³⁷ E tekintetben tehát mindenképp elvárható, hogy a törvénymódosítás úgy rendelkezzen a kötelezetti körrel, amely összhangban van az Irányelvvvel és a jelenlegi magyar gyakorlattal is.

A követő jog jogosultjai

Ahhoz, hogy megállapítható legyen, hogy a magyar szerzői jogi szabályozásban pontosan milyen személyi kört illet követő jog, az Irányelv 6-7. cikkeinek, a magyar törvény hatályról szóló rendelkezéseinek összefüggő értelmezésére van szükség.

Az Szt. a 2. §-a alapján a külföldön nyilvánosságra hozott műveknek csak akkor biztosít védelmet, ha a szerző magyar állampolgár vagy nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján illeti meg a védelem. Az Európai Unió más tagállamainak állampolgárai számára

a teljes harmonizáció megvalósulásáig a Csatlakozási Szerződésen keresztül kötelező Európai Bírósági döntések nyomán,³⁸ a teljes harmonizáció megvalósulását követően pedig a BUE viszonyossági szabálya alapján (tehát nemzetközi egyezményeken keresztül) jár a magyar törvényben biztosított követő jog.³⁹ Az Irányelv 7. cikkének (1) bekezdése alapján a tagállamok az EGT-n kívüli országok állampolgárságával rendelkező szerzők⁴⁰ számára csak abban az esetben biztosítják a követő jogot, ha az adott ország egyszerre valamennyi EGT-ország számára biztosítja azt. A szabály szigorúbb és elvben legalábbis kedvezőtlenebb feltételeket állít, mint a BUE, hiszen ahhoz, hogy például egy kaliforniai állampolgárságú szerzőnek Magyarország biztosítsa a követő jogot, ahhoz Kaliforniának nem csak a magyar, hanem valamennyi EGT-tagállam állampolgárságával rendelkező szerzők számára biztosítania kell ugyanezt. (Meg kell jegyezni, hogy míg a BUE elvben nem zárja ki azt, hogy a tagállamai „nagyvonalúak”⁴¹ legyenek, és akkor is biztosítsanak más ország állampolgárának követő jogot, ha annak az állampolgársága szerinti országa ezt nem biztosítja. Az Irányelv szabálya ezt nagyvonalúságot az EGT-államok esetében nem engedi meg.) Tekintve azonban, hogy 2006. január 1-jére valamennyi EGT-tagállamban be kell vezetni a követő jogot (legalább az élő szerzők tekintetében), ezért az EGT-n kívüli BUE-tagállamok a BUE viszonyossági szabálya alapján egyébként is biztosítani fogják a követő jogot valamennyi EGT-állam szerzői számára – hiszen a BUE csak anyagi viszonyosságot követel meg, azt pedig már a lépcsőzetes harmonizáció első foka is teljesíti.⁴²

A Bizottság által a viszonyosságot biztosító országokról közzétett listán⁴³ azonban szerepelnek nem BUE-tag országok is (Jugoszlávia, Irak, Elefántcsontpart, Laosz). Ezek esetében viszont természetesen nem is kell figyelembe venni a BUE feltételrendszerét: a Közösség itt maga alakíthatja ki a viszonyosság feltételeit.

Végigtekintve valamennyi érintett személyi kört, elmondható, hogy az Irányelv három szintű viszonyossági szabályrendszert alakít ki: az EGT-állampolgárok számára a harmonizációt követően ország-ország viszonylatban a BUE alapján, a többi BUE-tag tekintetében ország-EGT viszonylatban szintén a BUE alapján, a nem BUE-tag, de a követő jogot ismerő országok tekintetében pedig egyébként a viszonyosság nemzetközi jogi elve alapján (amelyet az Sztj. 2. §-a szintén felsorol, mint olyan elvet, amely bevonhatja a magyar törvény alá az adott művet.) Ez a törvénymódosítás vonatkozásában azt jelenti, hogy abban az esetben, ha határidőre vala-

mennyi tagállam átülteti az Irányelvet, mivel az Sztj. valamennyi kérdéskört rendez a 2. §-ban, ezért nincs is szükség külön szabály alkotására.

Abban az esetben, ha a jogalkotó úgy dönt, hogy át kívánja ültetni a 7. cikk (3) bekezdését is, mégis szükséges lesz kifejezett szabályt alkotni, mivel azok számára, akik nem állampolgárai az EGT egyik tagállamának sem, de szokásos tartózkodási helyük az adott tagállam területén van, a 2. §-ból nem vezethető le jogosultság, illetve felmerülhet a törvényi rendezés igénye arra az esetre is, ha nem minden tagállam teljesítené határidőre a jogharmonizációs kötelezettségét: ebben az esetben ugyanis a harmadik állam-EU típusú viszonyosság csak kifejezett rendelkezéssel írható elő, a BUE-ből nem vezethető le.

Itt érdemes megjegyezni, hogy álláspontrunk szerint ebben az esetben az Irányelv közvetve arra a nagylelkűsége kényszeríti a külső országokat, hogy egyes olyan országoknak is garantálják a követő jogot, amelyeknek eddig a viszonyosság hiányában nem adták ezt meg. Egy fiktív példával is illusztrálva a helyzetet: ha egy kaliforniai szerző Magyarországon akar követő jogi védelmet kérni, akkor a magyar jog ezt neki csak akkor fogja biztosítani, ha a kaliforniai jog ugyanezt nem csak

a magyar, de pl. az angol szerzőknek is garantálja. Ha Nagy-Britannia nem ültetné át az Irányelvet időben, Kalifornia a BUE viszonyossági szabálya alapján nem biztosítaná az angol szerzőknek a követő jogot, viszont abban a tudatban, hogy ha ezt nem teszi, a saját szerzői a többi EGT-tagállamban sem kaphatnak védelmet, valószínűleg mégis biztosítani fogja. Más kérdés, hogy így előáll az a különös helyzet, hogy a magyar törvény módosításával az angol szerzőket is erősebb védelem illetné, legalábbis külföldön, mivel nekik a saját országukban továbbra sem járna követő jogi védelem.⁴⁴

A követő jogi díjigény kötelezettjei

A hatályos szabályozás szerint a díjfizetési kötelezettség a vevőt terheli, a beszédésért és az átutalásért viszont minden esetben a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet felel, amely így az érintett ügylet tekintetében lehet az eladó, a közvetítő, és akár maga a vevő is. Ez a megosztás az ügyletben résztvevő személyek között egyértelműen azon a megfontoláson nyugszik, hogy a díjat így egyszerűbb beszédni,

viszont így az, aki polgári jogilag felel a közös jogkezelő szervezet felé a díj megfizetéséért (azaz a beszédő személye), akár el is térhet a vevő személyétől.⁴⁵

Az Irányelv (25) preambulum-bekezdése és az 1. cikk (4) bekezdése alapján a követő jogdíj az eladót terheli. Ugyanakkor, ha a műalkotás-piac egy hivatásos képviselője nem eladóként vesz részt az ügyletben, a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy a műalkotás-piac hivatásos képviselője egyedül vagy az eladóval együttesen feleljen a követő jogdíj megfizetéséért.

A szabályozás célja megegyezik a hatályos Sztj.-ével: a díj legbiztosabb beszédését igyekszik garantálni, bár a főszabály érvényesítése mellett is olyan széles palettáját nyújtja a szabályozási lehetőségeknek, hogy kételkedni lehet abban, hogy minden megengedett megoldás valóban jó-e. A módosításkor érdemes megfontolni, hogy elhagyásra kerül-

jön a díjfizetési kötelezettség alanya (akinek mögöttes a felelőssége) és a megfizetésért felelős személy közötti megkülönböztetés, ugyanakkor javasolható a jogosult irányában fennálló fizetési kötelezettség és a „végső” felelősség minden alkalommal a műkereskedőre való telepítése is – a díjigény minél egyszerűbb érvényesítése érdekében.⁴⁶ A módosításkor érdemes meg-

fontolni, hogy elhagyásra kerüljön a díjfizetési kötelezettség alanya és a megfizetésért felelős személy közötti megkülönböztetés, ugyanakkor javasolható a jogosult irányában fennálló fizetési kötelezettség és a „végső” felelősség minden alkalommal a műkereskedőre való telepítése is.

A díj alapjának és mértékének meghatározása és a szubszidiaritás elve

Az Irányelv (20) preambulum-bekezdése és 5. cikke egyértelműen rögzíti, hogy a díjigény alapjának az adót nem tartalmazó⁴⁷ eladási árat kell tekinteni. Vagyis a díjigény alapja nem a vételi és eladási ár közötti értéknövekedés révén elért többletbevétel,⁴⁸ amiből az következik, hogy a díj megfizetésének kötelezettsége független a műkereskedőnek az ügyletből származó hasznától. (Meg kell jegyezni, hogy ez az Irányelv által támogatott megközelítés áll összhangban a szerzői jogi alapelvvel is, hogy a felhasználásért a felhasználói haszon realizálódásának elmaradása esetében is jár díjazás.⁴⁹)

Az Irányelv három szintű viszonyossági szabályrendszert alakít ki: az EGT-állampolgárok számára a harmonizációt követően ország-ország viszonylatban a BUE alapján, a többi BUE-tag tekintetében ország-EGT viszonylatban szintén a BUE alapján, a nem BUE-tag, de a követő jogot ismerő országok tekintetében pedig egyébként a viszonyosság nemzetközi jogi elve alapján.

Az Irányelv elfogadásának egyik sarokköve volt a díj mértékének megállapítása: a követő jogot nem ismerő országok ugyanis intenzív lobbitevékenységet fejtettek ki abban a tekintetben, hogy az alkotások minél szélesebb körét a lehető legalacsonyabb mértékű díjjal terheljék, illetve, hogy számos esetben csak eltérést engedve határozza meg a közösségi jogalkotó, hogy mekkora legyen a díj tényleges mértéke.⁵⁰

Ahhoz, hogy a magyar jogalkotó az irányelvi opciókkal élve úgy tudja beállítani a díjmértékeket, hogy azok ne akadályozzák a magyar műalkotás-piac működését (fejlődését), illetve, hogy a szerzők számára se legyen indokolatlanul hátrányos a módosítás, a magyar piac két jellemző vonását kell szem előtt tartani.⁵¹ A műalkotások átlagára 75.000 forint körül van, és tipikus esetben az első galériába kerülés után rövid időn belül kikerülnek magánkézbe, ahonnan hosszú ideig nem is jutnak vissza a kereskedelmi forgalomba.

Az Irányelv 1. cikkének (3) bekezdése alapján a tagállamok mentesíthetik azokat az ügyleteket a díjfizetési kötelezettség alól, amelyek közvetlenül a szerzőtől való megszerzést követik („első továbbeladás”), ha ez 3 éven belül és 10 000 euró alatt történik. Az előző bekezdésben mondottak alapján ennek az opcionális szabálynak a bevezetése a magyar jogba azonban a jogintézmény teljes kiüresedését vonná maga után.

A 3. cikk szerint a tagállamoknak egy 3 000 euró alatti minimum-eladási árat meg kell határozniuk, amely alatt mentesíteniük kell az ügyleteket a díjfizetési kötelezettség alól. A fentebbiek alapján a magyar műalkotás-piacon a díjigénnyel potenciálisan érintett ügyletek legnagyobb része viszont messze az irányelvben rögzített határérték alatt marad. Emiatt csak egy nagyon alacsony határérték megállapítása lehet indokolt, tekintettel arra is, hogy a magyar követő jogi szabályozás hagyományosan nem is állapít meg alsó határt. [Figyelembe véve, hogy a hatályos szabályozásban minden ügylet után 5% a díj, ezért az Irányelv 4. cikkének (2) és (3) bekezdésében biztosított lehetőségekkel élve célszerű lesz ennek a megtartása is egészen 50 000 euróig.]

Kitérő – nemzetközi magánjogi kérdések

Az Irányelv nem foglalkozik nemzetközi magánjogi kérdésekkel, a jogintézmény jellegéből adódóan azonban a jelen írásban elkerülhetetlen a kollíziós szabályok alkalmazásának kérdése. A harmonizáció megvalósultával ugyan ez a kérdés az EGT-n belül lezajló ügyletek esetében előreláthatóan

kisebb jelentőségűvé fog válni, mivel ezeknél az ügyleteknél bármely EGT-tagállam jogára utalva megközelítőleg azonos szabályok alapján fogják biztosítani a követő jogot. Viszont továbbra sem csökken az alkalmazandó jog kérdésének fontossága akkor, ha olyan ország jogának alkalmazhatósága is felmerül egy ügylet kapcsán, amely a követő jogot nem ismeri. Ebben az esetben még szerencsésebb, ha az adott ország legalább a BUE-nak, illetve TRIPS-Megállapodásnak tagja, hiszen – legalábbis elvben – még nagyobb eltérések lehetnek azon országok jogában e tekintetben, amelyek sem a BUE-nak, sem a TRIPS-Megállapodásnak nem tagjai. (Megjegyezzük, hogy ez utóbbi viszonylatban ügyek nem nagy valószínűséggel fognak előfordulni.)

Ebben a tárgykörben a vizsgálatra igazán érdemes kérdés az, hogy milyen kapcsolóelv kerüljön alkalmazásra, illetve a kapcsolóelv alkalmazásakor az adott ügylet mely mozzanatát kell alapul venni.⁵²

A nemzetközi magánjogban általában érvényesülő szabály, amelyet az Nmjtvr.⁵³ 2. §-a is követ, hogy a nemzetközi szerződésben megállapított kapcsolóelveknek elsőbbsége van az adott ország belső kollíziós jogában megállapított kapcsolóelvekhez képest. A BUE 14ter cikkének (2) bekezdésében több szakirodalmi forrás is a követő jogra alkalmazandó kapcsolóelvet lát.⁵⁴ E szabály értelmében a védelem az Unióhoz tartozó valamennyi országban csak akkor követelhető, ha a szerző hazai törvénye ilyen védelemnek teret enged, és csak annyiban, amennyiben annak az országnak a törvénye, ahol a védelmet igénylik, ezt lehetővé teszi. Ez a rendelkezés azonban nem tekinthető teljes értékű kapcsolóelvnek, ugyanis nem az alkalmazandó jogot magát jelöli ki, hanem egy következő logikai lépést rendez el: még abban az esetben is, ha megvan az alkalmazandó jog, az abban a jogrendszerben a belföldi szerzőknek biztosított követő jogot csak akkor kell az igénylő számára biztosítani, ha annak az állampolgársága szerinti állama is biztosítja neki. Ez tehát kevésbé a jogalkalmazónak, mint a jogalkotónak szóló rendelkezés.

Nemzetközi egyezményben lévő kapcsolóelv híján viszont a belső jogi kollíziós szabály kerül alkalmazásra, ami Magyarországon szintén a nemzetközi gyakorlatnak felel meg: ilyenkor az Nmjtvr. 19. §-ában rögzített szerzői jogi kapcsolóelvet kell alkalmazni, vagyis annak az országnak a jogát kell alkalmazni, ahol a védelmet kéri (*lex loci protectionis*).⁵⁵ A viszonyosságot feltételező követő jog eseté-

ben ez vezethetne oda, hogy az eladó eleve olyan országban kér védelmet, ahol ismert a jogintézmény, míg a vevő nyilván olyan ország jogát kívánná alkalmazni, amelyben ismeretlen a követő jog. Ezt akadályozza meg a csalárd kapcsolat kizárása, ami azonban megfordítva azt az igényt keletkezteti, hogy meg kell találni az ügyletnek azt az elemét, amely megalapozhatja a védelem igényét.

Elsőként merülhet fel a szerző állampolgársága, de álláspontunk szerint ez a szempont csak az alkalmazandó jog kijelölését követően jöhet számításba. Pl. a magyar jogra utalás esetében az Szt. 2. § szerint a törvényben biztosított védelem csak azokat a műveket nem illetheti meg, amelyeknek szerzője nem magyar és

nemzetközi egyezmény vagy viszonyosság alapján sem kapcsolható be ebbe a védelmi rendszerbe. Ez a szabály értelemszerűen nem tekinthető valamiféle nemzetközi magánjogi kapcsolóelvnek, tekintve, hogy csak azután alkalmazható, hogy a (magyar vagy külföldi) kollíziós szabályok a magyar jog alkalmazására utalnak. (Ennek alapján el lehet oda is jutni, hogy az alkalmazandó magyar jog alapján nem jár egy szerzőnek követő jog: ez történik akkor, ha a szerző nem magyar és sem nemzetközi szerződés, sem viszonyosság alapján nem illeti védelem.)

A *lex loci protectionis* elvének alkalmazása szempontjából az ügylet meghatározó eleme a felhasználási cselekmény megvalósulásának helye, azaz ott kell/lehet védelmet kérni, ahol a felhasználás megvalósult. A jelen tanulmány korábbi részében kifejtésre került, hogy a követő jog valójában a terjesztési jogból származó jogosultság, mivel alapja a terjesztési jog egyik megvalósulási formája, amely persze igen szoros kapcsolatban áll a műpéldány polgári jogi adásvételével is. (Itt azonban újra hangsúlyozni kell, hogy a kettő nem ugyanaz, különösen mivel szerzői jogi szempontból az első eladás – mint a szerző kizárólagos joga – és a további eladások – mint a szerző számára csak díjigényt keletkeztető ügyletek – eltérő szabályozás alá esnek, továbbá amiatt is, hogy a követő jog nem szerződési elem, hanem a szerződésre mintegy „kivülről” rakódik rá.) Ugyanakkor nyilván a szerzői jogi szempontból értékelhető mozzanatok legtöbbször a polgári jogi adásvételben is szerepet játszik.⁵⁶ (A *Beuys*-eset nyomán kialakult szakirodalom egyetért abban, hogy az adásvétel lebonyolítására adott megbízás egyértelműen nem olyan cselekmény, amit számításba kellene venni az alkalmazandó jog kijelölésénél – itt nem is történik szerzői

A *lex loci protectionis* elvének alkalmazásakor a szerzői jogi felhasználási cselekményt kell figyelembe venni annak megállapításához, hogy mely ország joga alkalmazandó a követő jogi díjigény fennállásának megvizsgálásához.

jogi szempontból értékelhető cselekmény. Ez az álláspont is megerősíti azonban, hogy a szerzői jogilag értelmezhető cselekményekhez kell kötni a külföldi elem fennálltát.)

A releváns mozzanat megtalálásánál meghatározó szempontnak kell lennie annak is, hogy a követő jogi díjigény keletkezéséhez az adásvételnek (és vele a felhasználási jog törvény által garantált átszállásának) teljesedésbe kell mennie. Tehát nem elegendő a védelem helyének igazolásához a forgalomba hozatalra való felkínálás, mivel ez csak része a forgalmazásnak, hanem a teljes forgalmazá-

si cselekmény megvalósulásának a helye lesz az irányadó. Összefoglalóan tehát azt lehet mondani, hogy a *lex loci protectionis* elvének alkalmazásakor a szerzői jogi felhasználási cselekményt kell figyelembe venni annak megállapításához, hogy mely ország joga alkalmazandó a követő jogi díjigény fennállásának megvizsgálásához.

Véggövetkeztetések

Az Irányelv és a magyar szabályozás összevetése alapján elmondható, hogy a magyar

jog nem igényel jelentős terjedelmű beavatkozásokat a jogharmonizáció során. Azzal együtt, hogy a díj mértékének a magasabb ársávokban történő degresszív csökkenése elvben a szerzők számára hátrányos változást eredményez, a másik oldal, a műkereskedők számára egyúttal kedvezőbb környezet előreláthatólag a mai egyensúlyi helyzet fenntartásához elegendő lesz, így a gyakorlatban előre láthatóan nem fog jelentős változást okozni a módosítás, amelyben viszont elvégezhető néhány ponton a szerzői jogi szabályozás finomhangolása.

Jegyzetek

- Köszönet M. Z.-nak a tanulmány elkészültéhez nyújtott hozzájárulásáért.
- Az Irányelv 8. cikke azon Európai Unió tagállamoknak, amelyek a kihirdetése napján nem alkalmazták a követő jogot (Nagy-Britannia, Írország, Hollandia, Ausztria), a fokozatos bevezetést is lehetővé teszi: ezek az államok 2010. január 1-ig csak az élő szerzők javára kötelesek bevezetni a követő jogot, illetve további két éves átmeneti időt kapnak arra, hogy a gazdasági szereplőik fokozatosan alkalmazkodhassanak a bevezetendő új jogintézményhez. Ez pedig azt jelenti, hogy az Európai Közösség szokatlanul hosszú derogációs időszakot (összesen 11 évet) hagyott arra, hogy ezen a területen létrejöjön – legalább a szabályozás szintjén – az egységes belső piac. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a átmeneti időszak kedvezményével nem élhetnek azok a tagállamok, amelyek ismerik a követő jogot, csak a gyakorlatban nem érvényesítik a gyenge vagy hiányzó végrehajtási szabályozás miatt (ezen országok közé tartozik Luxemburg, Portugália, Olaszország). Tekintettel arra, hogy az Irányelv az Európai Gazdasági Térség (a továbbiakban: EGT) tagállamaira is kiterjedő hatályú, a követő jogot korábban nem alkalmazó Lichtenstein számára a teljes átültetés határideje 2010. január 1-je, míg Norvégia – bár kifejezetten követő jogi rendelkezése nincs, viszont ismer igen hasonló tartalmú jogintézményt – nem tartozik a kivételi szabályozás alá. Nyilvánvaló, hogy a harmonizált szabályozás legnagyobb európai haszonélvezője az ez alól mentesülő Svájc lesz, amely jelenleg nem ismeri a követő jogot, de nem ratifikálta az EGT-megállapodást sem, így számára jelenleg nem áll fenn semmilyen kötelezettség sem a követő jog bevezetésére.
- A tanulmány nem foglalkozik továbbá a fizető köztulajdon intézményével sem, mivel ez nem képezi jogharmonizáció tárgyát. Ugyanakkor nem vitatható, hogy az Sztj.-ben jelenleg alkalmazott megoldás (azaz, hogy a fizető köztulajdonra is a követő jogi szabályokat kell alkalmazni) felülvizsgálatot igényelhet akkor, ha a követő jogot érintő módosítások közül nem mindent akar a jogalkotó a fizető köztulajdonnal is érvényesíteni.
- A továbbiakban: BUE. Hatályos szövegét kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.
- BUE 5. cikk (1) bekezdés
- BUE 14es cikk (1) bekezdés
- továbbiakban: TRIPS-Megállapodás. Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény.
- Bár a TRIPS-Megállapodás bevezeti a legnagyobb kedvezmény elvét, ami akár felül is írhatná a BUE viszonyossági szabályát, viszont a 4. cikk b) pontjába foglalt kivételi rendelkezés alapján a követő jog esetében nem érvényesül a nemzeti elbánás elve.
- Schmidt-Werthern, Konrad: Die Richtlinie über das Folgerecht des Urhebers des Originals eines Kunstwerks. Nomos Verlagsgesellschaft, 2003. p. 23.
- Mitteilung an den Rat vom 22. November 1977 den Erlass einer Richtlinie zur Harmonisierung des Folgerechts
- Az alkufolyamatban alakították ki az első továbbeladások bizonyos feltételek fennforgása esetén történő kivételét a díjfizetési kötelezettség alól (1. cikk 3. bekezdés), a minimum-eladási ár meghatározását (3. cikk), a degresszív kulcsrendszer, a díjigény maximalizálását (4. cikk) és a hosszú derogációs időszakot is (8. cikk 2-3. bekezdések; 12. cikk 1. bekezdés). Mindezek lényegileg alakították át az Irányelvet, csökkentve egyúttal a teljes harmonizáció megvalósulásának valószínűségét is. ld.: Katzenberger, Paul: Die europäische Richtlinie über das Folgerecht, GRUR Int. 2004/3. p. 20.
- A Közleménytől az Irányelv elfogadásáig kiadott számos dokumentumot ismerteti és elemzi: Gerhard Pfennig: Die Harmonisierung des Folgerechts in der EU. http://www.bildkunst.de/body_folgerechte.html [2004.11.29.]; ld. még Katzenberger: i.m. p. 20-21.
- a továbbiakban: EKSZ
- a továbbiakban: EuB
- C-92/92. és C-326/92. sz. Phil Collins kontra Imtrat Handelsgesellschaft mbH és Patricia Im- und Export Verwaltungsgesellschaft mbH és Leif Emanuel Kraul és EMI Electrola GmbH ügyben 1993. október 20-án hozott ítélet (EBHT 1993., p. I-05145.)
- a továbbiakban: Római Egyezmény
- C-360/00. sz. Land Hessen kontra G. Ricordi & Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH ügyben 2002. június 6-án hozott ítélet (EBHT 2002., p. I-05089.)
- Flechsing, Norbert: Europäische Union und europäisches Urheberrecht – Ende der internationalen Urheberrechtsregeln und nationalen Ausländerschutzregeln in EU? in: ZUM 1994/10. p. 687. és Wandtke, Arthur-Axel – Bullinger, Winfried: Urheberrechtsgesetz. Praxiskommentar. C. H. Beck Verlag, 2002. Vor §§ 120 ff. Rdnr. 38.
- Amellett, hogy a Bizottság valóban folytat ilyen irányú tárgyalásokat az Irányelv (7) preambulumbekzdésében vállaltaknak megfelelően, nem kétséges, hogy azok az országok, amelyek nem tagjai az EU-nak és nem is ismerik a követő jog intézményét elsősorban abban érdekeltek, hogy ez az egyensúlytalanság fennmaradjon, mivel az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy a követő jog hiánya vonzza a műkereskedelmet.
- a továbbiakban: régi Sztj.
- A jogintézmény bevezetését az a jogpolitikai megfontolás indokolta, hogy a képzőművészeti alkotások értéke a forgalomban gyakran gyorsan az eredeti vételárnak a többszörösére növekszik, s ennek hasznát már csak a műkereskedelmi tevékenységet folytató személy élvezi, a szerző (mivel a későbbi eladásokban nem vesz részt) egyáltalán nem részesül belőle. Ezen a méltánytalan helyzeten kívánt javítani a követő jog bevezetése, amely biztosítja, hogy a mű sikeréből, értéknövekedéséből a művész is részesedjen. A követő jog segítségével megkíséreltek egyensúlyt létrehozni a képzőművészeti alkotások szerzőinek és azon alkotóknak a gazdasági helyzete között, akik műveik további hasznosításából az egyéb szerzői jogi eszközök útján is bevételez tudnak jutni.
- A bevezetés indokairól és a jogintézménnyel kapcsolatos felfogásról ld. Batta Jánosnak a követő jogról szóló cikkét a Magyar Jog 1978/11. számában p. 996. skk.
- a továbbiakban: Sztj.
- Batta: i.m. p. 997.
- Az Irányelv ezen szabálya teljes összhangban van a BUE 14es cikkével, amely szintén a követő jog elidegeníthetlenségéről rendelkezik.
- „...különösen a kép, kollázs, festmény, rajz, metszet, nyomtat, litográfia, szobrászati alkotás, falikárpit, kerámia, üvegtárgy és fotóművészeti alkotás...”
- A tagállami szabályokat e tekintetben összehasonlíttja Schmidt-Werthern: i.m. p. 29.
- HL 1996, C 178., p. 16.; HL 1998, C 125., p. 8.
- A BUE ugyan az írók és zeneszerzők eredeti kéziratát tekintetében is ajánlja a tagállamok számára a követő jog bevezetését, ezt az Európai Unió tagállamai közül jelenleg csak Olaszország és Portugália biztosítja. Az Irányelv (19) preambulumbekzdése teljesen egyértelműen kizárja a harmonizáció köréből az írók és zeneszerzők eredeti kéziratait valószínűleg részben abból a megfontolásból, hogy ez egyébként sem elterjedt a tagállamokban, részben pedig azért, mert ezek értéke - szemben a képző- és iparművészeti alkotásokkal – nem a bennük rögzített mű értékét tükrözi, így védelmük nem is indokolható a követő jog alapvető jogpolitikai céljával. Tehát az Irányelv itt is a tagállamok döntésére bizza, hogy kiterjesztik-e a díjigényt ezekre a dokumentumokra, vagy sem.
- A jelenlegi törvényi szabályozásban foglalt taxatív felsorolás alapján a festmények, rajzok, sorszámmal, vagy az alkotó kézjegyével ellátott képregnyek, iparművészeti alkotások, szobrászati alkotások és gobelinek újraeladása után érvényesíthető a követő jog. Ugyanakkor az Irányelvben meghatározott kép, szobor, kerámia, üvegtárgy-fogalomnak nincs az Sztj.-ben adekvát megfelelője, a kollázs, metszet, nyomtat, litográfia, egyáltalán nem feleltethető meg egyik hatályos fogalomnak sem, a fotóművészeti alkotás pedig egyértelműen nem tartozik a díjigénnyel érintett körbe, ezért mindenképpen szükséges lesz a felsorolás példálózóvá tétele és az Irányelvnek jobban megfelelő fogalmi rendszer kialakítása.
- „Az ilyen példányokat a művész rendszerint számmal látja el, szignálja, vagy más módon, szabályszerűen jóváhagyja.”

- ³² Tekintettel arra, hogy a hatályos szabályozás csak a képzőművészeti alkotás esetében teszi lehetővé a több műpéldány eredetiktől való sorszámozást, vagy szignóval való, eredetiktől történő elismerését, ennek a szabálynak az általánosság tételére is szükség lesz a módosításkor.
- ³³ Lontai Endre: A szellemi alkotások joga. Eötvös József Kiadó, 2001. p. 35.
- ³⁴ Az Irányelv (18) preambulumbekzdése kifejezetten rögzíti, hogy a magán-személyek között közvetlenül, a műalkotás piac hivatásos képviselőjének közreműködése nélkül megvalósuló újraeladási ügyletek nem tárgyai a követő jognak. Az Irányelv fogalmi rendszerében egyébként magánszemélynek (*person acting in their private capacity, Privatperson, personne agissant titre privé*) minősül minden olyan személy, aki nem tekinthető a műalkotás piac hivatásos képviselőjének.
- ³⁵ Megjegyzendő, hogy a módosításkor az Sztj. szóhasználatát összhangba kell hozni a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: kulturális törvény) szövegével is, tekintettel arra, hogy az Sztj. szóhasználat (különösen a muzeális közgyűjtemény fogalma) mára elavult. A közösségi jog nem tartalmaz egységes múzeum-fogalmat, viszont a kulturális törvény értelmében vett múzeumok, közérdekű muzeális gyűjtemények és kiállítóhelyek egy-egy szakmai követelményeknek kell, hogy megfeleljenek, indokolt, hogy mindhárom intézmény-típus a kedvezményezetti körbe kerüljön. A kulturális törvény 42. §-ának (2) bekezdése alapján megállapítható, hogy minden, a kedvezményezetti körbe tartozó intézmény hozzáférhető a nyilvánosság számára, ezért ennek kifejezett kimondására nem lesz szükség az Sztj.-ben. Tekintettel arra, hogy a muzeális intézményként történő besorolásban nem játszik szerepet az a szempont, hogy az adott múzeum a tevékenységét non-profit alapon végzi-e, viszont ki kell emelni a kedvezményezetti körből azokat az intézményeket, amelyek műkereskedelemmel is foglalkoznak, mivel esetükben egyértelműen kimutatható a jövedelemszerzési cél.
- ³⁶ „E díjigény indokoltságának magyarázatához hozzátartozik az is, hogy bizonyos műalkotások értéke a forgalomban az eredeti vételár többszörösére emelkedhet, jelentős hasznot hajtva a közvetítő vállalkozás, a műkereskedő számára. Nyilvánvaló, hogy a mű ilyen érték növekedéséből való részesedésre méltán támaszthat igényt a védelmi időn belül az alkotóművész szerző és jogutódja.”
- ³⁷ Magyarországon egyébként jogszerűen csak az a szervezet végezhet műkereskedelmi tevékenységet, amelynek az alapító okiratában szereplő fő tevékenységei között szerepel a használt cikkek (köztük a műtárgyak) kereskedelmére vonatkozó TEÁOR-szám, ebből az következik, hogy akinek nem szerepel ez a szám az alapító okiratában, az jogszerűen nem végezhet műalkotások kereskedelmére irányuló tevékenységet. Az mindenesetre kimondható, hogy azok a szervezetek, amelyeknek az alapító okiratában szerepel a megfelelő TEÁOR-szám, azok minden ilyen jellegű ügyletük után díjfizetésre kötelezettek.
- ³⁸ 2004. évi XXX. törvény ... a Magyar Köztársaságnak ... az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló szerződés kihirdetéséről 3. §
- ³⁹ Ugyanez érvényes az EGT-megállapodásban részes nem EU-államok polgáira is, mivel az Irányelv hatálya kiterjed ezekre az államokra is. (*Decision of the EEA Joint Committee No 171/2002 of 6 December 2002 amending Annex XVII (Intellectual property) to the EEA Agreement*)
- ⁴⁰ Az Irányelv külön szól a jogutódokról, de mivel az Sztj. 106. § (1) bekezdése szerint a törvény szerző-fogalma alatt a jogutódot is érteni kell, ebből az következik, hogy a magyar törvény alapján még ha a szerző az állampolgársága alapján maga nem is lenne jogosult a követő jogra, de a jogutód a szerzőtől eltérő, saját állampolgársága alapján már az, a jogutódot akkor is megilleti a követő jog.
- ⁴¹ Erre Katzenberger hívja fel a figyelmet. i.m. p. 27.
- ⁴² Ebből következik, hogy a szabály akkor okozhat problémát, ha a tagállamok valamelyike nem ilteti át az Irányelvet. A példa erejéig feltételezve, de meg nem engedve, hogy Nagy-Britannia nem ilteti át időben az Irányelvet, ha pl. egy brazil szerző kérne védelmet Angliában, akkor Anglia el fogja utasítani a védelmet, arra hivatkozva, hogy ez ott nem létező jogintézmény, viszont a brazil szerző Franciaországban is csak akkor kaphat védelmet, ha Brazília az angol szerzőknek is elismeri (viszonyosság nélkül tehát) a követő jogi jogosultságát. Ilyen esetben tehát a közösségi szabályozás teljesen felboríthatja a BUE viszonyossági rendszerét.
- ⁴³ Az Európai Bizottság által kiadott indikatív listán 2005. január 27-én szereplő országok: Algéria, Brazília, Bulgária, Burkina Faso, Chile, Kongó, Costa Rica, Horvátország, Ecuador, Jugoszláv Köztársaság, Guinea, Izland, Irak, Elefántcsontpart, Fülöp-szigetek, Laosz, Madagaszkár, Mali, Monaco, Marokkó, Norvégia, Peru, Románia, Orosz Föderáció, Szenegál, Tunézia, Törökország, Uruguay, Vatikán.
- ⁴⁴ Megjegyzendő, hogy ez a megoldás a jogharmonizáció késése esetében problematikus lehet a BUE-val való kapcsolatát tekintve, mert olyan többletfeltételtől teszi függővé a kaliforniai szerzők védelmét, ami a BUE-ból nem következik, és ugyan fokozza a követő jog elismerésére való hajlandóságot, de valójában kérdéses, hogy nem gyengíti-e a szerzők védelmét. Ugyanis a BUE-tagok a BUE 20. cikke értelmében nem köthetnek olyan különmegállapodást, amely csökkenti a BUE-ban meghatározott védelem szintjét. A védelem szintjéhez pedig álláspontunk szerint hozzátartozik a viszonyosság szintjének meghatározása is.
- Ez a megoldás a BUE viszonyossági szabályának eliminálódásához is vezethet, mert ha egy harmadik állam az EGT bármely államának viszonyosság nélkül is rákényszerül majd a követő jog biztosítására, igen nehéz lesz a viszonyosságot megkövetelőt más országokkal szemben.
- ⁴⁵ Ez a következő módokon történhet: a) ha a vevő nem kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet, az eladó pedig igen, akkor az eladó lesz felelős a díj beszedéséért (amit megkap a vevő által kifizetett vételár részeként) és átutalásáért, ld. tipikus esetben a galériától történő vásárlást; b) ha a vevő kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet, az eladó pedig nem, akkor a vevő a vételár megfizetése mellett maga felel a díj megfizetéséért is, ld. tipikus esetben a galéria részére történő vásárlást. (Ha a galéria első alkalommal szerzi meg a szerzőtől az alkotást, akkor az értelemszerűen kívüli esik a díjfizetési kötelezettségén.); c) ha mindkét fél ilyen szervezet, akkor a vevő kifizeti a díjat a vételár részeként, de az átutalást a közös jogkezelőnek megegyezésük alapján bármelyik fél teljesítheti, ld. tipikus esetben, ha a galéria maga tulajdonosa volt a képeknek és egy másik galériának adja tovább az alkotásokat; d) ha sem az eladó, sem a vevő nem kereskedelmi tevékenységet folytató szervezetek, azonban a közvetítő igen, akkor a közvetítő lesz köteles elszámolni a közös jogkezelő szervezettel.
- ⁴⁶ Egy ilyen megoldásban a) ha az eladó műkereskedő, a vevő pedig nem, az alapszabály érvényesül, vagyis az eladó fizeti a jogdíjat, és a közös jogkezelő szervezet is tőle követelheti a jogdíj megfizetését (ld. tipikus esetben a galériától történő vásárlást); b) ha a vevő műkereskedő, az eladó pedig nem, akkor a vevőtől lehet követelni a díj megfizetését (ld. tipikus esetben a galéria részére történő vásárlást); c) ha sem az eladó, sem a vevő nem műkereskedő, azonban a közvetítő igen, akkor a közvetítőtől követelheti a közös jogkezelő szervezet a jogdíjat; d) ha az eladó és a vevő is (ill. a közvetítő is) műkereskedő, akkor a közös jogkezelő szervezet felé egyetemlegesen felelnek, így annak kell teljesítenie, aki felé a közös jogkezelő fordul a követelésével, majd a műkereskedők a közöttük fennálló jogviszony alapján rendezhetik a díj tényleges viselését (ld. tipikus esetben, ha a galéria maga tulajdonosa volt a képeknek és egy másik galériának adja tovább az alkotásokat); e) ha a galéria első alkalommal szerzi meg a szerzőtől az alkotást, akkor az kívüli esik a díjfizetési kötelezettségén.
- ⁴⁷ 3.4.2. Az Sztj. 70. §-ának hatályos (3) bekezdése szerint a díj alapjának megállapításánál csak az általános forgalmi adóval kell csökkenteni a vételárat, minden más adó azonban a díjalapot növelheti. Ilyen a Nemzeti Kulturális Alapprogramról szóló 1993. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Nkat.) 5. §-ának (1)-(2) bekezdése alapján fizetett kulturális járuléka is. Úgy véljük azonban, hogy a követő jog számításai alapjához az eladási árat nem csak az ÁFA-val és a kulturális járulékkal, hanem minden más köztartozással is csökkenteni kell, így célszerű lenne egy általános (az egyes jelenlegi terheket legfeljebb példálózva meghatározó) szabály rögzítése.
- ⁴⁸ A díj alapját meghatározó két szabályozási megoldás közti különbségeket részletesen elemzi: Supper, Martina: An Analysis of Droit de suite from the Law and Economics Perspective Master Thesis (kézirat); Prof. Dr. Schmidtchen, Dieter – Dr. Kirstein, Roland: Die EU-Richtlinie zum Folgerecht. Eine ökonomische Gesetzesfolgenanalyse. Center for the Study of Law and Economics Discussion Paper 2001-05. Ez utóbbi szerzőpáros értetlenül áll a közösségi jogalkotó döntése előtt, mivel az általuk levezetett gazdasági elemzés azt mutatja, hogy az érték növekedésre épülő díj minden érdeket számára kedvezőbb megoldás lenne és jobban megfelelné a követő jog eredeti céljának (azaz a részesítésének a mű későbbi sikeréből) is. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az eladási ár alapulvételével sokkal könnyebben kezelhető, érvényesíthető a követő jog (tekintve, hogy így minden alkotás minden ügylet után kell fizetni és nem esetenként kell megvizsgálni azt, hogy keletkezett-e nyereség). Arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a tagállamok többségében (pl. Németország, Belgium, Dánia, Franciaország, Portugália, Svédország és Spanyolország) az eladási ár képezi a díj alapját. Ld. még: Katzenberger: i.m. p. 23.
- ⁴⁹ Kommentár p. 103.
- ⁵⁰ Katzenberger: i.m. p. 21.
- ⁵¹ A tanulmány elkészítéséhez a HUNGART bocsátott rendelkezésre adatokat.
- ⁵² A kérdés megválaszolásában irányadónak lehet tekinteni azt a Bundesgerichtshof Beuys-döntését, amely az elmúlt években a legnagyobb szakirodalmi visszhangot kiváltott ilyen tárgyú ügy volt. Az ügyben Beuys néhány alkotását a német örökösök egy megbízott német közvetítón keresztül a londoni Christie's árverésén adták el. A döntés szerint a német jogot nem lehetett alkalmazni, ennek eredményeként az örökösök nem részesültek a követő jogi díjban.
- ⁵³ 1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
- ⁵⁴ A források részletes ismertetését ld. Schneider-Brodthmann: i.m. p. 105. skk.
- ⁵⁵ Álláspontunk szerint az egyszerű adásvételi szerződésre – a felek jogválasztó kikötése hiányában – alkalmazandó jogot (az eladó joga), illetve a felhasználási szerződés esetében alkalmazandó jogot (a felhasználó joga) kijelölő szabály nem alkalmazható, mivel a követő jogi díjigényt csak közvetve alapozza meg az adásvétel, a díjigény az ügyletre mintegy „kivülről” rakódik rá, illetve hiányzik a felhasználási szerződés egyik nélkülözhetetlen eleme, a felhasználási engedély, ugyanis ez nem a szerződésben, hanem törvényi alapon kerül a vevőhöz a követő joggal érintett ügyletekben. (Megjegyzendő, hogy ez a két kapcsolódó elem egymással éppen ellentétes eredményre vezetne.)
- ⁵⁶ Meg kell jegyezni, hogy a forgalomba hozatalra való felkínálás (mint felhasználási cselekmény) nem feltétlenül esik egybe a polgári jogi ajánlattal, ugyanakkor adott esetben még egy felhívás ajánlattételre is megvalósíthatja a szerzői jogilag releváns forgalomba hozatalra való felkínálás cselekményét.